

Laivasto, joka katosi – Helsingin Sanomien ja kahden muun suomalaisen sanomalehden uutisointia Neuvostoliiton laivastoharjoituksesta Pohjanmerellä vuonna 1954

Janne Timonen

Oulun yliopisto, historiatieteet

Abstract

The Soviet Union's Northern Fleet executed its first wide-scale naval drills in the Norwegian and the North Seas in late August 1954. The arrival of the Russian Navy detachment to the NATO's heartland was quite exceptional. Western media made note of this occurrence, although not on a large scale. Reporting on the sudden disappearance of the navy detachment in the North Sea before its expected arrival in the Baltic Sea raised questions among the media and the public. Several news articles concerning this incident, however, were not politically neutral. Propagandic content, such as threatening military scenarios, was quite apparent within these articles. According to the source material used for this study, these assumptions mainly originated from official British and American sources of information. The purpose behind this propaganda was most likely to sway public opinion in the Western states to support British and American defence policies narrative. The leading nationwide Finnish newspaper Helsingin Sanomat widely relied on Western media sources in its reporting.

This article aims at analysing how and from where Helsingin Sanomat selected its news material, and why it adopted a certain publishing policy. In this study, I ask whether there was political power behind the newspaper company or editorial staff, which was attempting to steer the news reporting through its own political agenda or interests, and what the possible goals were. I also compare the politics of news production between the centre right Helsingin Sanomat, the nationwide right-wing newspaper Uusi Suomi and the regional far-left newspaper Kansan Tahto concerning the abovementioned incident.

Key words: Finnish newspapers, cold war, Soviet Navy

Johdanto, tutkimuskysymykset ja tutkimusasetelma

Elokuussa 1954 suurehko neuvostoliittolainen laivasto-osasto eteni Pohjois-Norjan rannikolla kohti Pohjanmerta. Tapahtuma oli poikkeuksellinen, sillä tyypillisesti Neuvostoliiton laivastot olivat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina tyytyneet harjoittelemaan omilla lähivesillään. Nyt alukset olivat suuntaamassa suoraan Naton eurooppalaiseen selustaan alueelle, joka oli äärimmäisen tärkeä Yhdysvaltojen Eurooppaan suuntautuvien sotilaallisten merikuljetusten kannalta. Tilanne ei ollut suuressa mittakaavassa tarkasteltuna yllättävä, sillä NATO-maat olivat järjestäneet alueella merisotaharjoituksia huomattavasti laajempaan uhkaskenaariota silmällä pitäen jo useamman vuoden ajan. Merkittäviin sotilaallisiin vastatoimiin ei tässä aikaikkunassa ryhdytty, ja liikehdintää pidettiin todennäköisesti vain harjoituksena tai suorituskykyjen näyttönä, sillä varsinaisia hyökkäysvalmisteluita toimintaan ei ilmeisesti liittynyt.

Tapahtuma ylitti uutiskynnyksen myös Suomessa, joskaan ei kovin mittavasti. Lehdistön ulko- ja turvallisuuspoliittinen kiinnostus kohdistui ensisijaisesti poliittiseen ulottuvuuteen¹, asevoimien konkreettisen toiminnan jäädessä vähemmälle huomiolle ja yksittäisten pikku-uutisten tasolle.² Erilaisia läntisiä sotilaallisia uhkaskenaarioita Neuvostoliiton asevoimien teknologiseen kehitykseen ja aikomuksiin liittyen kuitenkin tuotiin esille uutisoinnissa aika ajoin. Pääsääntöisesti uhkaskenaarioiden esittäjinä toimivat yhdysvaltalaiset ja brittiläiset ylemmän kenraalitason sotilaat, puolustushallinnon korkeat virkamiehet.

Neuvostoliiton Pohjoiseen laivaston toimintaan liittyvä uutisointi alkoi tulkinnasta riippuen elokuun alussa tai sen loppupuolella 1954. Vain kolme viikkoa ennen varsinaisen laivasto-operaation alkamista Helsingin Sanomissa julkaistiin yhdysvaltalaisen amiraalin esittämä

¹ Jouni Suistola, *Kylmä sota paleltaa*. Pohjois-Suomen Historiallinen yhdistys ry, Rovaniemi 1994, 137. Suistola toteaa kansainvälispoliittisesti aktiivisimmiksi suomalaislehdiksi kylmän sodan alkuvuosina Helsingin Sanomat ja Hufvudstadsbladetin.

² Ainakin Helsingin Sanomien osalta Korean sodan uutisointia 1950–1953 voidaan pitää jonkinlaisena poikkeuksena tästä linjasta, mutta suurin syy yksityiskohtaisempaan sotauutisointiin Korean sodan osalta oli todennäköisesti se, että Yhdysvallat muodosti tiedotustoiminnasta oman operaatiolinjan, joka tuotti lähes katkeamattomana virtana uutisia, reportaaseja, ja jopa viihteellisiä artikkeleita sotatilanteesta niin yhdysvaltalaisille kuin kansainvälisille markkinoille.

uhkaskenaario neuvostolaivaston voimakkaasta kasvamisesta ja taisteluvalmiudesta. On siis mahdollista, että Pohjoisen laivaston toiminnan vilkastuminen oli havaittu lännen tiedustelussa, ja asiaan haluttiin kiinnittää yleisön huomio. Varsinainen tapahtumauutisointi alkoi Helsingin Sanomissa 28. elokuuta ja se jatkui syyskuun ensimmäiselle viikolle. Uutisointi muodosti vähäisestä määrästä huolimatta mielestäni selkeän huomiosyklin³ yksittäisen sotilaallisen tapahtuman ympärille, mikä varsinkin pohjoisen alueen toimintaan liittyen oli melko poikkeuksellista. Huolimatta tapahtuman aikajanan lyhydestä ja uutisten vähäisestä kokonaismäärästä, syntyi tapahtuman ympärille mielestäni sotilaallispoliittisen narratiivin⁴ runko, jossa lukijoille kuvattiin ensin sotilasteknologinen uhkaskenaario, sen toteutumista todisteltiin uutisoimalla konkreettisesta asevoimien toiminnasta, ja hieman ennen kiinnostuksen lopullista hiipumista esitettiin dramaattinen loppunäytös, joilla yleisö saatiin pysymään huolestuneena jonkin aikaa. Laajempaa uutisoinnin kehyksenä oli yhteiskunnallisten ideologioiden valtataistelu – ”kylmä sota”.

Artikkelini tutkimuksellisenä lähtökohtana on lehdistöpohjainen mielipide- tai mielikuvatutkimus, kohteenaan yksittäinen, melko pienen huomioarvon saanut tapaus. Koska tapahtuman kokonaishuomio lehdissä jäi vähäiseksi, ei ole tutkimuksen kannalta perusteltua kuvailla tai vertailla sen saamaa huomiota määrällisesti esimerkiksi palstamillimetreinä. Tästä syystä esitykseni perustuu pääasiassa laadulliseen kuvailuun, analyysiin ja tulkintaan. Aiheeseen liittyy läheisesti propagandan käsite, joka on eri aikakausina ja eri näkökantojen mukaan määritelty monella tavalla. Tässä artikkelissa propagandalla tarkoitetaan ”jonkin yksilön tai ryhmän harkittua yritystä muovata, kontrolloida tai muuttaa muiden ryhmien asenteita käyttämällä viestinnän välineitä, pyrkien siihen, että tietyssä tilanteessa vaikutuksen kohteena olevien käytös on

³ Anthony Downs, ”Up and down with ecology - the issue-attention cycle”. *Public Interest*, number 28/1972, 38. Huomiosyklin käsitteelle on useita erilaisia määritelmiä. Yleensä sillä kuitenkin ymmärretään median osalta jatkumoa, jossa aluksi tapahtuma tai ilmiö saa median huomiota, uutisoinnin intensiteetti kasvaa jonkin aikaa, ja sen jälkeen uutisointi vähenee ja loppuu lopulta kokonaan. Vaikka Downs tarkasteli huomiosykliä ympäristöasioita käsittelevän uutisoinnin kontekstissa, voidaan hänen esittämiään yleisiä huomiosyklin vaiheita mielestäni tunnistaa myös tämän aiheen uutisoinnissa.

⁴ Mona Baker, *Translation and Conflict. A Narrative Account*. Routledge, London 2006, 54–55. Narratiivilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kertomusta, jolla alku, jonkinlainen juoni ja ainakin nähtävissä tai arveltavissa oleva loppu – mahdollisesti siihen sisältyy myös moraalinen tai muu opetus.

propagandistin haluamaa.”⁵ Propagandalle alisteinen käsite on disinformaatio, jolla tässä artikkelissa tarkoitetaan tahallisesti ja tavoitteellisesti annettua virheellistä tietoa, tai eräiden määritelmien mukaista oleellisen tiedon pimittämistä tahallisesti. Misinformaatiolla tässä artikkelissa puolestaan tarkoitetaan väärää tai puutteellista tietoa, joka on levitetty ilman tahallisuutta ja erityistä vaikuttamistavoitetta. Disinformaation ja misinformaation käsitteissä näen pääongelmana sen, että molemmissa informaation sisältö voi olla sama. Niiden erottaminen edellyttäisi todisteita taustalla olevista vaikuttimista. Koska sanomalehdistöä voidaan pitää tiedonvälityksen kannalta instituutiona, tulisi sen toimintaa ja vastuuta kuitenkin tulkita hieman ankarammin kuin ei-institutionaalisten tiedon välittäjien.

Pelkän uutismateriaalin nojalla on melko vaikeaa täysin luotettavasti arvioida, missä määrin uutisointi oli todellisiin tapahtumiin pohjautuvaa, mikä oli havainnoitsijoiden ja toimittajien omaa väärinkäsitystä, ja mikä oli varsinaista disinformaatiota. Itse tapahtumaan liittyvässä uutisoinnissa on tässä tapauksessa havaittavissa epätarkasta tai virheellisestä informaatiosta esimerkiksi tapahtuman yksityiskohtien, maantieteellisen sijainnin ja uutisoinnin kohteena olevan toimijan oletettujen aikomusten kuvailun osalta. Todellista tapahtumaa koskevan uutisoinnin aikaikkunassa julkaistiin myös asiayhteyteen liittyviä avoimen propagandistisia skenaarioita ja tiedonantoja, joiden sisältö oli ainakin primäärilähteen tasolla osittain disinformaatiota. Siihen, miten lehdistön välittämä informaatio lopulta mahdollisesti vaikutti lukijoihin, ei käyttämäni aineiston ja menetelmän perusteella ole mahdollista ottaa kantaa.

Artikkelissani pyrin arvioimaan sitä, rakensiko Helsingin Sanomat uutisoinnillaan tietoisesti mielikuvia tapahtumista, ja oliko lehdellä jokin mielipide asiaan. Tähän liittyen arvioin myös sitä, mitkä tekijät mahdollisesti vaikuttivat uutisvalintaan, ja mikä oli lehden oma toimituksellinen osuus ja asiaosaaminen uutisoinnissa. Vertailukohteina tuolloin keskustaoikeistolaiseksi tulkittavan Helsingin Sanomien uutisointiin olen käyttänyt asiaan liittyvää uutisointiä samalta aikajaksolta⁶ myös oikeistolaisesta Uusi Suomi-lehdestä, joka oli

⁵ Pertti Hemánus, *Propaganda sanomalehdissä*. Otava, Keuruu 1975, s 15.

⁶ Tarkastelun kohteena oli ajanjakso 1.8.1954-30.9.1954.

valtakunnallinen Kansallisen Kokoomuksen pää-äänenkannattaja, sekä linjaltaan lähellä kommunisteja olleesta alueellisesta Kansan Tahto-lehdestä, joka oli Suomen Kansan Demokraattisen Liiton pohjoisten piirijärjestöjen äänenkannattaja. Helsingin Sanomat olen valinnut artikkelini pääkohteeksi osittain tutkimusekonomisista syistä: Lehden historiasta ja taustatekijöistä on tehty melko runsaasti tutkimuksia, joita pystyn taustatietona hyödyntämään. Tuorein historiikki⁷ kattaa lehden toiminnan Päivälehdessä ajoista aina vuoteen 2019 saakka, joten 1950-luvun tapahtumia voidaan siinä tarkastella jo avoimemmasta perspektiivistä. Toinen tekijä on lehden vaikuttavuus suomalaisessa lehdistökentässä: Helsingin Sanomien oli levikki mittava, ilmoitusten sekä viihteellisen sisällön ansiosta irtonumeromyynti merkittävä, ja varsinkin irtonumero-ostajien poliittiset mielipiteet todennäköisesti jakautuivat laajemmalle skaalalle kuin puoluelehdillä. Tästä syystä Helsingin Sanomien vaikuttavuus mielipiteisiin ja maailmankuvaan oli todennäköisesti puoluelehtiä laajempi sekä poliittisen kentän, että lukijoiden maantieteellisen sijainnin suhteen.

Tapahtumien sotilaallispoliittinen konteksti

Tapahtuman laajempina kontekstina voidaan pitää kylmää sotaa. Kylmällä sodalla ajalla tarkoitetaan yleisesti vuosia 1946–1991, jolloin Neuvostoliitto liittolaisineen ja satelliitteineen oli sekä poliittisesti, että sotilaallisesti erittäin jännitteisessä tilanteessa entisten kumppaniensa, eli toisen maailmansodan länsiliittoutuneiden kanssa.⁸ Vuosia 1953–1954 voidaan kuitenkin pitää kylmän sodan ensimmäisenä liennytyksen kautena, jolloin sotilaallinen konflikti Korean niemimaalla oli rauhoittunut, Vietnamin sota oli vasta alkamassa ja Stalinin kuoleman odotettiin avaavan uusia rauhanomaisen keskustelun mahdollisuuksia idän ja lännen välille. Haasteita

⁷ Niklas Jensen-Eriksen, Aleksi Mainio ja Reetta Hänninen, *Suomen suurin, Helsingin Sanomat 1889–2019*. Siltala, Helsinki 2019.

⁸ Pekka Visuri, *Suomi kylmässä sodassa*. 3. painos, Otava, Keuruu 2007, 79. Kylmän sodan käsite ei ole yksiselitteinen. Sen katsotaan melko yksimielisesti päättyneen Neuvostoliiton lakkauttamiseen 1991, mutta sen alkuaikojen määrittely vaihtelee vuodesta 1946 (Sir Winston Churchillin puhe Fultonissa) vuoteen 1947 (presidentti Harry S. Trumanin poliittisen doktriinin julkaiseminen).

suhteisiin aiheuttivat edelleen esimerkiksi Formosan⁹ ja Kiinan konflikti Kaukoidässä, sekä Saksan Liittotasavallan esille nostettu mahdollinen NATO-jäsenyys.

Kylmän sodan tapahtumien uutisointi Euroopassa oli alkuvaiheessa hyvin Berliini-keskeistä. Syntyi helposti kuva, että mahdollinen uusi sotilaallinen konflikti voisi alkaa nimenomaan jaetun Saksan maa-alueella. Sotilaalliselta kannalta oli kuitenkin vähintään yhtä tärkeää se, että keskisessä Euroopassa taistelevia joukkoja voitaisiin huoltaa ja täydentää Atlantin ylitse, mikä voisi muuttaa mahdollisen eurooppalaisen konfliktin lopputulosta merkittävästi. Tässä tapauksessa merkittävässä geopoliittisessa roolissa olisivat Brittein saaret ja pohjoiseen Atlantiin rajautuvat läntisen Euroopan valtiot. On huomattava, että Pohjois-Atlantin Liiton (NATO) eurooppalaiset perustajavaltiot olivat - Italiaa ja Luxemburgia lukuun ottamatta - nimenomaan Atlantin valtameren ranta- tai saarivaltioita.¹⁰

Kylmän sodan alkuvaiheessa Iso-Britannia ja Yhdysvallat olivat ainoita valtioita, joiden laivastoilla oli todellinen kyky operoida valtamerillä, ja niiden globaali vaikutusvalta perustui juuri sotalaivastojen suorituskykyyn – esimerkiksi lentokoneet eivät vielä kyenneet mannertenväliseen operointiin ilman mittavaa tukikohtaverkostoa turvallisilla alueilla. Pohjois-Atlantin merkitys laajamittaiselle sodankäynnille manner-Euroopassa oli tullut ilmi viimeistään toisessa maailmansodassa Murmanskin huoltokuljetusten ja Normandian maihinnousun ansiosta.

Myös Neuvostoliitto ymmärsi merellisen ulottuvuuden merkityksen. Sisämaavaltiona sen operatiivisesti merkittävimiksi laivastoiksi toisessa maailmansodassa olivat muodostuneet Itämeren ja Mustanmeren laivastot, jotka sodan aikana ja sen jälkeen jäivät tavallaan sisämerien vangiksi, vastustajan hallussa olevien salmien¹¹ taakse. Valtameriin yhteydessä olevat laivastot – Pohjoinen sekä Tyynenmeren laivasto – puolestaan olivat pääasiassa rannikkoalueella toimivia,

⁹ Formosan eli Taiwanin saarella sijaitsevan, sosialistisesta Kiinan kansantasavallasta irtautuneen, Kiinan tasavallan aiempi nimitys. Nykyisin maa tunnetaan virallisesti nimellä Kiinan tasavalta, ja yleisimmin nimellä Taiwan.

¹⁰ Visuri 2007, 82–85. Naton perustajavaltiot olivat Alankomaat, Belgia, Iso-Britannia, Islanti, Italia, Kanada, Luxemburg, Norja, Portugali, Ranska, Tanska ja Yhdysvallat. Näistä Islannilla, Norjalla ja Tanskalla oli erityinen merkitys länsiliittoutuman Pohjois-Atlantin meriyhteyksien turvaamisessa.

¹¹ Itämerellä Tanskan salmet, ja Mustallamerellä Bosporinsalmi sekä Välimeren puoleinen Dardanellien salmi.

eikä niillä ollut todellista kykyä valtamerisodankäyntiin. Jo 1930-luvulla oli käynnistetty hanke neuvostolaivaston valtamerellisten suorituskykyjen kehittämiseksi, mutta sen edistäminen jäi vaillinaiseksi aina 2. maailmansodan päättymiseen saakka. Hanketta jatkettiin heti sodan päätyttyä, ja siihen liittyi muun muassa tavoite ainakin neljän *Stalingrad*-luokan¹² raskaan taisteluristeilijän ja arvioiden mukaan ainakin kolmenkymmenen *Sverdlov*-luokan risteilijän valmistaminen.¹³ Hanke pantiin jäihin heti Stalinin kuoleman jälkeen 1953, ja aluksista ainoastaan yhdeksän *Sverdlov*-luokan risteilijää oli valmistunut vuoden 1954 syyskuuhun mennessä. Ei ole täyttä varmuutta siitä, kuinka moni niistä oli tuolloin operatiivisessa toimintakunnossa.¹⁴ Stalinin kauden jälkeisessä Neuvostoliiton meridoktriinissa, vuosista 1954–1955 alkaen, pääosaan nousivat suurten taistelualusten sijaan ydinkäyttöiset sukellusveneet ja niiden kuljettamat pitkän kantaman ohjukset.¹⁵

Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian merivoimissa ymmärrettiin jo sodan päättyessä se, mitä teknologinen kehitys tulisi mahdollistamaan myös Neuvostoliitolle lähimmän vuosikymmenen tai kahden aikana. Brittein saaria ja Pohjanmeren rannikkoa pidettiin alkuvaiheessa keskeisimpänä Neuvostoliiton konventionaaliselta vaikutukselta suojattavana alueena, ja niiden suojaaminen otettiin Naton vuonna 1952 perustetun merellisen johtoportaan, *Allied Command Channelin*, vastuulle.¹⁶ NATO järjesti vuonna 1952 mittavan harjoitusten sarjan, jossa yhtenä keskeisenä osaharjoituksena oli syyskuussa 1952 järjestetty merellinen *Mainbrace*¹⁷. Harjoitukseen osallistui arvioiden mukaan noin 80 000 sotilasta, 200 sota-alusta ja 1000 lentokonetta. *Mainbrace* oli yhdysvaltalaismedian mukaan siihen mennessä suurin toisen maailmansodan jälkeen järjestetty

¹² Kyseessä oli Yhdysvaltojen tai Naton antama koodinimi vastustajan alusluokalle. Neuvostoliittolaisessa luokituksessa alukset luokiteltiin suunnitteluprojektien numeron mukaan: *Stalingrad*-luokka oli *Projekt 82* ja *Sverdlov*-luokka *Projekt 68 bis*.

¹³ Jürgen Rohwer ja Mikhail S. Monakov, *Stalin's Ocean-Going Fleet: Soviet Naval Strategy and Shipbuilding Programmes 1935–1953*, 1. painos, Routledge, London 2001, 70–139 ja 178–234.

¹⁴ Robert Gardiner, Stephen Chumbley ja Przemyslav Budzbon (toim.), *Conway's All the World's Fighting Ships 1947–1995*, Annapolis Naval Institute Press, Maryland 1995, 379.

¹⁵ Derek Verrall, *The development of the Soviet Navy since World War II*, (väitöskirja), Australian National University, Canberra 1977, 195–208. <https://openresearch-repository.anu.edu.au/handle/1885/11243?mode=full>

¹⁶ Gregory Pedlow, *The Evolution of NATO's Command Structure 1951–2009*, NATO, 1–2. <https://info.publicintelligence.net/NATO-CommandStructure.pdf> . [Viitattu 7.8.2021.]

¹⁷ Helsingin Sanomat käytti harjoituksesta (virheellistä) käännettä ”Isoraaka”. *Mainbrace* ei ole isoraakapurje, vaan sen ohjaukko - suomeksi ahdin eli ”prassi”.

merisotaharjoitus¹⁸, ja siihen liittyi myös ennennäkemättömän voimakas tiedottaminen. Mittakaavaltaan vielä suurempi oli syyskuussa 1953 Pohjois-Atlantilla ja Islannin vesillä järjestetty Yhdysvaltojen ja Iso-Britannian *Mariner*-laivastoharjoitus.¹⁹ Harjoitusten tarkoituksena oli tiivistetysti sanottuna estää Pohjoisen laivaston ja Itämeren laivaston pääsy valtamerille.

Pidän todennäköisenä sitä, että artikkelin aiheena oleva Neuvostoliiton laivastoharjoitus oli jonkinlainen poliittinen ja sotilaallinen vastaveto juuri *Mainbrace*- ja *Mariner*-harjoituksen voimannäytölle, vaikka olikin mittakaavaltaan selkeästi pienempi. Samalla Neuvostoliitto tuli osoittaneeksi omalla toiminnallaan lännen harjoitusten uhkaskenaarioiden olleen ainakin pääosiltaan oikean suuntaisia. Lännessä ei kuitenkaan välttämättä ymmärretty, että Neuvostoliiton stalinilainen merisotadoktriini oli suuressa muutoksessa.

Kotimaisen uutisoinnin analysointia

Helsingin Sanomat julkaisi tapahtumasarjasta uutisia varsinaisesti 28. elokuuta 1954 alkaen. Kuitenkin jo 1. elokuuta 1954 julkaistiin uutinen, jonka voidaan epäillä pohjustaneen tulevista tapahtumista uutisointia, mutta sen liittymäpintaa noin kolme viikkoa myöhemmin alkaneeseen purjehdukseen on vaikeaa täysin vahvistaa. Uutinen lainasi pääasiassa yhdysvaltalaisesta amiraali Wrightia²⁰, jonka mukaan Neuvostoliitto toteutti laajaa laivaston jälleenrakennusohjelmaa, joka ”uhkaa länsivaltojen laivaston herruutta”. Wrightin mukaan neuvostoliittolaiset rakensivat ”paljon enemmän sota-aluksia kuin amerikkalaiset, ja koko Neuvostoliiton laivastossa on täysi sota-ajan miehitys”.²¹ Uutinen noudatti Yhdysvaltojen asevoimien 1940-luvun lopun ja 1950-luvun alun jopa kaavamaista informaatiotaktiikkaa, missä samaa lähtöaineistoa tulkittiin vuoroin Neuvostoliiton suorituskykyä korostavasti, ja vuoroin

¹⁸ *New York Times* 28.9.1952, E7.

¹⁹ Isabel Campbell, Canadian Insights into NATO Maritime Strategy, 1949–70: The Role of National and Service Interests. *The Northern Mariner / Le marin du nord*, XXV, No. 3 (July 2015), 250–254.

²⁰ Lainattu amiraali oli – vaikka etunimeä ei mainittu – Jerauld Wright (1898–1995), joka toimi NATO:n Pohjois-Atlantin alueen pitkäaikaisimpana ylipäällikkönä (”SACLANT”) vuosina 1954–1960.

²¹ HS 1.8.1954, 5.

vähättelevästi.²² Ilmeisesti tarkoituksena oli saada kotimainen yleisö hyväksymään asevoimien määrärahalisyykset voimakkailla uhkakuvilla, mutta toisaalta säilyttää edelleen kotiyleisön luottamus puolustuskykyyn vastustajaa vähättelemällä. On todettava, että Neuvostoliitolla oli tuolloin rakenteilla useita aluksia edellisessä luvussa mainitulla tavalla, mutta niiden rakentaminen oli keskeytetty ja osaa jo purettiin. Tätä ei kuitenkaan välttämättä pystytty lännessä todentamaan tuon ajan tiedustelumenetelmillä.²³

Uusi Suomi esitti samoja huolia 26. elokuuta, lähteenään aiheesta tiedotustilaisuuden pitänyt Iso-Britannian amiraliteetti. Lausunnossa korostettiin neuvostolaivaston luomaa uutta uhkaa Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen merikuljetuksille, valtavaa kalustollista epätasapainoa Neuvostoliiton ja johtavien länsivaltojen välillä, sekä Neuvostoliiton jopa 500 sukellusveneen luomaa erityistä vaaraa. Britit olivat vertailleet Neuvostoliiton merivoimien alusvahvuuksia Saksan vuoden 1939 laivastoon, ja väittivät neuvostolaivaston olevan nyt vahvempi.²⁴ Seuraavana päivänä lehti julkaisi etusivullaan vastaavan uutisen myös ilmavoimien osalta, lähteenään Iso-Britannian ilmavoimien esikunta.²⁵ Helsingin Sanomissa julkaistiin 28. elokuuta uutinen, jonka painopiste oli Neuvostoliiton sotalentokoneiden merkittävästi kasvaneessa tuotantokapasiteetissa, mutta siinä kerrottiin myös Neuvostoliiton laivaston saavuttaneen sukellusveneiden määrässä ylivoiman Iso-Britanniaan nähden. Myös neuvostolaivaston ”luonteen” kerrottiin muuttuneen selvästi hyökkäävämpään suuntaan.²⁶ Tässäkin uutisessa oli vertaus Saksan vuoden 1939 laivastoon, joka tekstin mukaan ”saattoi englantilaiset miltei polvilleen”, joten Uuden Suomen ja Helsingin Sanomien uutisten primäärilähteet, amiraliteetti ja ilmavoimien esikunta, olivat epäilemättä samat. Natsi-Saksan, brittien aiemman perivihollisen, ottaminen määrälliseksi vertailukohteeksi Neuvostoliittoon oli todennäköisesti täysin harkittua brittiviranomaisilta, mutta suomalaisessa mediaympäristössä tätä vihjausta tuskin ymmärrettiin.

²² Kts. vastaavaa uutisointia esim. HS 17.6.1953, 10.12.1953 ja 16.12.1953.

²³ Satelliittikuvauksen aikakausi ei vielä ollut alkanut, ei myöskään tunkeutumiskykyisten tiedustelukoneiden käyttö.

²⁴ US 26.8.1954, 6.

²⁵ US 27.8.1954, 1.

²⁶ HS 28.8.1954, 5.

Uutisissa esitetyt alusten ja lentokoneiden tuotantoluvut olivat jälkeensä tarkasteltuna vahvasti liioiteltuja. Kuten myöhemmästä uutisoinnista ilmeni, brittiviranomaiset olivat jo ilmeisen tietoisia neuvostoliittolaisen laivasto-osaston liikkeelle lähdöstä ennen tiedotustilaisuuksiaan. On mahdollista, että esitetyt uhkakuvat ja analyysit syötettiin medialle propagandistisessa tarkoituksessa tietäen, että lähiajan tapahtumat vahvistavat niiden uskottavuutta. Helsingin Sanomilla ja Uudella Suomella ei ollut tosiasiallisia mahdollisuuksia tai välineitä arvioida esitettyjen tietojen paikkansa pitävyyttä, joten virallisen läntisen tahon antamat tiedot julkaistiin niitä kyseenalaistamatta. Koska molemmat lehdet olivat vahvasti länsimielisiä, olisi tietojen epäileminen voinut vaikuttaa myös poliittisessa mielessä omituiselta.

Helsingin Sanomissa Neuvostoliiton asevoimien vahvuuksia käsittelevän uutisen yläpuolelle samalle sivulle oli asemoitu hieman pienempi uutinen, jonka mukaan neuvostoliittolainen laivasto-osasto olisi kiertämässä Norjaa matkallaan Itämerelle. Uutinen, otsikoltaan ”Venäläinen laivasto-osasto kiertää Norjaa Itämerelle”, lainasi Iso-Britannian meriministeriön edustajaa todeten kolmen risteilijän ja kahdentoista hävittäjäluokan aluksen muodostaman ”suurehkon eskaaderin” liikkuneen ”Norjan rannikolla ja sen eteläpuolella”, kuitenkin Norjan aluevesiä loukkaamatta.²⁷ Brittiarvion mukaan alukset kulkivat 30–45 kilometrin etäisyydellä Norjan rannikosta ja olivat suuntautumassa Barentsinmerellä pidetystä harjoituksesta Itämerelle.

Uutisesta saa vaikutelman, että Iso-Britannian meriministeriön tiedot alusosastosta olivat tarkempia kuin norjalaisten omalta rannikoltaan tekemät havainnot. Mahdollisesti asia oli näin, sillä Iso-Britannian radiotiedustelu pystyi lähes varmasti seuraamaan alusten radioliikennettä, ja paikantamaan osaston sijainnin ainakin ylimalkaisesti sen siirtyessä Barentsinmereltä Norjanmerelle. Norjalaisten valvontakyky²⁸ perustui todennäköisesti pelkästään visuaaliseen

²⁷ HS 28.8.1954, 5.

²⁸ Olav Riste ja Arnfinn Moland, ”*Strengt hemmelig*” - *Norsk etterretningsteneste 1945–1970*. Universitetsforlaget, Oslo 1997, 129–142 ja 157–169. Historiikin perusteella Norjan elektronisen tiedusteluverkon mittavampi rakentaminen vasta alkoi vuoden 1954 jälkimmäisellä puoliskolla, eli Norjalla ei ollut ainakaan merkittävää radio- tai tutkatiedustelukykyä vielä elo-syyskuussa 1954.

havaitsemiseen, muutamiin merivalvontatutkiin ja siviilialusten tekemiin havaintoilmoituksiin. Uusi Suomi julkaisi sisällöltään lähes saman pikku-uutisen otsikolla ”Vahvoja NL:n laivastovoimia Norjan rannikolla”. Uuden Suomen uutisessa tuotiin esille myös se, että kyseessä on ensimmäinen kerta toisen maailmansodan jälkeen, kun Neuvostoliiton laivasto harjoittelee kotivesiensä ulkopuolella.²⁹ Tämä sotilaspoliittisesti kiintoisa havainto jäi kuitenkin sivuhuomautukseksi.

Elokuun 29. päivänä Helsingin Sanomat uutisen, joka oli otsikoitu kysymyksen muotoon: ”Missä sukellusveneet venäläisestä laivueesta?” Uutinen perustui Iso-Britannian meriministeriön edustajilta saatuihin tietoihin, joiden mukaan kaikki viisitoista alusta edustivat uusinta mallia, mutta sukellusveneistä ei ollut havaintoja. Meriministeriön edustaja kuitenkin piti mahdollisena, että sukellusveneitä oli harjoitusosaston mukana. Iso-Britannian mukaan alukset olivat tiedonannon julkaisuhetkellä 28. elokuuta olleet matkalla jo ainakin viisi vuorokautta, eli ensihavainto aluksista olisi tehty jo maanantaina 23. elokuuta. Tästä ei kuitenkaan tiedotettu julkisesti, mutta sen sijaan oli järjestetty Iso-Britannian aiemmin mainitut tiedostustilaisuudet Neuvostoliiton varusteluhankkeiden luomasta uhkasta lännelle. On siis ajallisesti mahdollista, että todellisesta laivastoharjoituksesta tiedottamista lykättiin Iso-Britannian toimesta tietoisesti, jotta sotilaspoliittinen viesti saatiin välitetyksi suurelle yleisölle. Sekavan uutisen mukaan brittien oletuksena oli se, että alusosasto olisi palaamassa Itämerelle Barentsinmerellä pidetystä harjoituksesta. Vaihtoehtoina esitettiin myös suuntautuminen Englannin kanaaliin ja se, kuten ”asioista perillä olevat lähteet lausuvat Oslossa lauantai-iltana”, että osasto oli jo palaamassa Jäämeren suuntaan.³⁰

Tämän uutisen kainalouutisena oli pikku-uutinen, jonka mukaan neuvostoalukset – ”kolme suurta risteilijää, hävittäjiä ja pienempiä aluksia” - olivat olleet vaarassa törmätä norjalaisiin kalastusaluksiin torstaina 26. elokuuta.³¹ Norjalaisuutisen käsitys alusosaston kokoonpanosta poikkesi brittien ilmoituksesta alusten tyyppien osalta, ja on jopa todennäköistä, että osastossa oli

²⁹ US 28.8.1954, 1.

³⁰ HS 29.8.1954, 6.

³¹ HS 29.8.1954, 6.

mukana apu- ja huoltoaluksia taistelualusten lisäksi. Tällaisen osaston purjehdus ilman pelastushinaajia tai muita apualuksia olisi ollut hyvin riskialtista, ja haverin sattuessa koko neuvostolaivasto olisi todennäköisesti saanut lännessä ivallisen kielteistä mediajulkisuutta. Uutisoitu vaaratilanne siviilien kanssa oli esitetty melko neutraaliin sävyyn. Siviileille aiheutuvasta vaarasta ja vahingoista uutisointi on hyvin tyypillinen sotapropagandan keino. Tässä yhteydessä maininta jäi hyvin pienen uutisen varaan, eikä siitä alkanut rakentua omaa narratiivin linjaa tai syyllistävää uutisointia, vaikka sellaiseen olisi ollut tilaisuus.

Uusi Suomi lähti 29.8. omalle linjalleen uutisoinnissa. Lehden etusivulla julkaistiin Yhdysvaltojen laivaston operaatiopäällikön amiraali Robert Carneyn lausunto, jonka mukaan Barentsinmereltä oli siirretty Itämerelle 15 risteilijää ja yksi hävittäjäluokan alus. Carney toi esille sen, että Neuvostoliitto laajentaa merivoimiaan ja Yhdysvallat supistaa, vaikka Formosan tilanne ei sitä sallisi.³² Lausunnossa esitetty viidentoista risteilijän osasto on tulivoimaltaan valtava, eikä alusosaston kokoonpano vastannut Norjan rannikolla purjehtinutta neuvostoliittolaisosastoa. Uutisessa ei tarkalleen ottaen sanottu *milloin* alukset olivat Itämerelle siirtyneet, eikä sitä, onko siirto tehty osastona vai yksittäisinä purjehduksina. Osastona suoritettu purjehdus olisi varmasti tullut myös median havaitsemaksi viimeistään alusten ollessa Tanskan salmissa. Uuden Suomen toimitukselle on mielestäni täytynyt olla täysin selvää, että lukijakunta yhdistäisi uutisen edellispäivinä uutisoituihin neuvostoliittolaisen alusosaston liikkeisiin Pohjanmerellä ja Norjan rannikolla. Kyseessä oli erittäin todennäköisesti yhdysvaltalainen disinformaatio, joka saattoi liittyä Yhdysvaltojen pyrkimykseen ajaa Saksan Liittotasavaltaa Naton jäsenvaltioksi, edistää Ruotsin lähentymistä länsiliittoumaan, tai jopa jossain määrin myös lisätä pelkoa Neuvostoliittoa kohtaan myös suomalaisissa.³³ Samana päivänä Uusi Suomi julkaisi myös lähes koko sivun laajuisen artikkelin Yhdysvaltojen laivaston toiminnasta ja kehitysnäkymistä.³⁴ Erittäin positiivissävyinen artikkeli oli mahdollisesti kohdennettu Uuden Suomen peruslukijakunnalle sekä

³² US 29.8.1954, 1.

³³ Saksan Liittotasavallalla oli pieni Itämereen ulottuva rantakaistale. Ruotsin viranomaiset olisivat lähes varmasti havainneet alussiirron, mutta viesti oli ehkä kohdistettu kansalaisille pelon lisäämiseksi. Suomella ei ollut paljon ulkopoliittista liikkumavaraa lännen suuntaan, mutta Neuvostoliittoon kohdistuva pelon ja antipatian kasvaminen edisti kuitenkin lännen tavoitteita pitkällä aikajänteellä.

³⁴ US 29.8.1954, 12.

osoittamaan Neuvostoliiton uhkaa, että rauhoittamaan tiedolla Yhdysvaltojen ylivoimaisuudesta viime kädessä.

Helsingin Sanomien uutisointi jatkui 30. elokuuta 1954 otsikolla ”N-laivasto `kadonnut` - kyseessä harhauttamismanööveri?” Uutinen, joka perustui muun muassa ”asiantuntevan tahon” tietoihin, otaksui laivasto-osaston tiedustelevan Norjan rannikon tutka-asemien valvontakykyä ja länsivaltojen puolustusjärjestelyitä. Tästä syystä sen liikkeistä ei voitu antaa tarkkaa selontekoa, ”koska selostus hyödyttäisi enimmäin Neuvostoliittoa”. Uutisen mukaan alukset olivat lauantaina liikkumassa kohti Skagerrakia ja sieltä edelleen Itämerelle tai Englannin kanaaliin. Sunnuntaina alukset olivat ”kadonneet” ja niiden oletettiin mahdollisesti olevan palaamassa Jäämerelle. Uutisessa todetaan länsivaltojen reaktioista tilanteeseen nähden varsin maltilliseen sävyyn, että: ”Atlantin liiton jäsenvaltioiden esikunnat ja liiton päämaja Pariisissa seurasivat tarkoin tietoja laivasto-osaston liikkeistä”.³⁵ Pidän epätodennäköisenä sitä, että alukset olisivat kadonneet valvonnasta lähellä Brittein saaria. Neuvostoliiton suuren laivasto-osaston saapuminen Pohjanmerelle on lähes varmasti johtanut valmiuden tehostamiseen ainakin Iso-Britannian ja Alankomaiden laivastoissa sekä ilmavoimissa, vaikka tästä ei uutisoitu lainkaan. Myös Uusi Suomi odotti pikku-uutisessaan osastoa jälleen Tanskan salmiin, täysin edellispäivän uhkaavasta uutisoinnista poiketen.³⁶ Seuraavana päivänä myös Uusi Suomi julkaisi uutisen alusosaston katoamisesta, ja kääntymisestä takaisin aiemmin, ehkä jo Bergenin tasalta. Tässäkin uutisessa arveltiin purjehduksen tarkoituksena olleen länsimaiden valvontakyvyn testaaminen.³⁷

Viimeinen tapahtumasarjaan liittyvä uutinen julkaistiin Helsingin Sanomissa 5. syyskuuta 1954. Siinä kerrottiin tanskalaisen siviilialuksen joutuneen neuvostolaivaston hävittäjän ampumien varoituslaukausten kohteeksi Murmanskin edustalla. Uutinen oli otsikoitu ”Neuvostokone tulitti Jäämerellä tanskalaisalusta”, mikä viittasi lentotoimintaan, eikä laivastoon. Uutinen oli sisällöllisesti linkitetty neuvostoliittolaisen laivasto-osaston liikkeisiin. Norjan

³⁵ HS 30.8.1954, 1. Helsingin Sanomien etusivulla oli 30.8.1954 poikkeuksellisesti uutisia mainosten sijaan. Kyseessä ei kuitenkaan ollut ”etusivun uutinen”, vaan syynä oli ilmeisesti ladontatekninen ratkaisu.

³⁶ US 30.8.1954, 5.

³⁷ US 31.8.1954, 6.

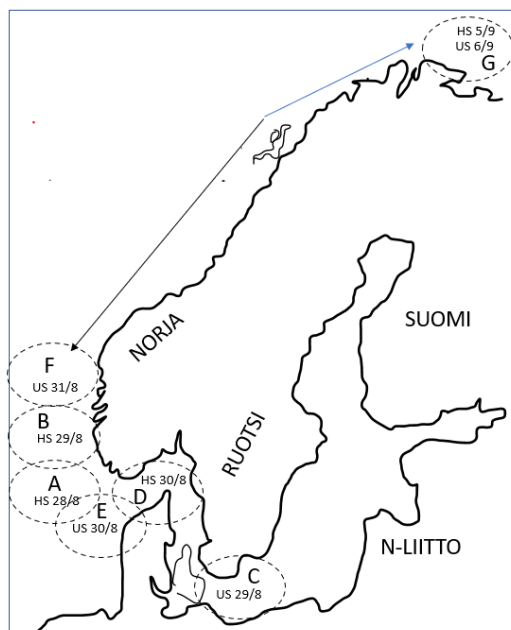
laivaston esikunnan mukaan tapahtuma selitti laivasto-osaston salaperäisen katoamisen Pohjanmereltä ja välikohtaus antoi aiheita olettamukselle, että Neuvostoliiton laivaston harjoitukset on saatu suoritettua loppuun.³⁸ On mielenkiintoista, että Helsingin Sanomien viimeisen uutisen lopussa on Norjan laivaston esikunnan maininta Naton pian alkavista laivastoharjoituksista Pohjanmeren ja Norjanmeren alueella. Mitään mittavia lännen laivastoharjoituksia ei kyseisellä merialueella kuitenkaan järjestetty ennen vuotta 1957.³⁹

Uuden Suomen huomiosykli päättyi samaan uutiseen seuraavana päivänä. Uutinen oli kuitenkin hieman tarkempi sisällöltään, esimerkiksi mainiten kahden neuvostoaluksen läsnäolosta, eikä siinä ollut Helsingin Sanomien otsikointivirhettä. Helsingin Sanomien toimitus oli ilmeisesti osittain kääntänyt väärin alkuperäisen norjan- tai tanskankielisen tekstin.⁴⁰ Myös tässä episodissa nousee esille siviilikohteen joutuminen sotilaallisen voimannäytön kohteeksi. Helsingin Sanomien ja Uuden Suomen uutisoinnista ei ilmene, millä perusteella näiden Murmanskin alueen tapahtumien katsottiin olevan harjoitusten päätepiste. Mahdolliseksi vaihtoehdoksi jää se, että varoituslaukauksia ampumassa olleista aluksista toinen tai molemmat oli tunnistettu kylkinumeron perusteella purjehduksella mukana olleiksi.

³⁸ HS 5.9.1954, 9.

³⁹ Vuoden 1957 ”Strikeback” -harjoitus oli vielä edellisiäkin suurempi. Elo-syyskuu on kuitenkin tyypillistä aikaa myös pienemmille merivoimien harjoituksille alueella, joten uutinen saattoi olla paikkansa pitävä näiltä osin. Myös Neuvostoliiton laivaston harjoitustoiminta Norjanmerellä muuttui tavanomaiseksi 1950-luvun loppupuolelta alkaen.

⁴⁰ Sekä hävittäjäalus, että hävittäjäkone voidaan suomen kielen tapaan myös norjaksi ilmaista yhdellä sanalla ”jager”, ”hävittäjä”. Ilman tarkennetta, kuten ”jagerplan”, täytyy asia päätellä kontekstista.

Kartta 1: Alusosaston sijaintialueet eri päivinä uutisten mukaan

Kansan Tahto ei julkaissut tapahtumista tarkasteluajana yhtään artikkelia. Sen sijaan se julkaisi samassa aikaikkunassa neuvostoliittolaisiin lähteisiin pohjautuvia uutisia Yhdysvaltojen laivaston ja ilmavoimien vastaavista edesottamuksista Kaukoidässä, Neuvostoliiton rajojen läheisyydessä. Perifeerisestä levikkialueestaan huolimatta lehden kansainvälispoliittiset kiinnostuksen kohteet olivat pääsääntöisesti samat kuin oikeistolehdistöllä, mutta näkökulma ja uutislähteet täysin toisenlaiset. Koska tutkimuksen kohteena olleesta tapahtumasta ei ilmeisesti tullut syötteitä Kansan Tahdon käyttämistä uutislähteistä, piti lehti ilmeisesti parempana olla uutisoimatta aiheesta lainkaan. Lehti seurasi hyvin tarkasti ”porvarillista” uutisointia, ja oli tämänkin tapauksen suhteen hyvin tietoinen siitä, mitä muissa lehdissä kirjoitettiin, joten valittua linjaa voidaan pitää ”hiljaisena disinformaationa”. Todettakoon tässä yhteydessä, että myös Helsingin Sanomat julkaisi 5. syyskuuta ja 7. syyskuuta 1954 pikku-uutiset, joissa Neuvostoliitto kiisti ankaraan sävyyn brittien antamat tiedot laivastonsa tilasta ja pyrkimyksistä.

	Bull-INS	UP	Daily Telegraph	NTB	SIB	STT/NTS	Oma kv	Tuntematon tai oma toimitus
HS	1	3	1	2	1	-	-	-
US	-	-	-	-	-	1	4	3
KT	-	-	-	-	-	-	-	-

Taulukko 1: Julkaistut artikkelit välittäjänä toimineen uutistoimiston mukaisesti (16 kpl).

Helsingin Sanomien rooli ja mahdolliset motiivit uutisoinnissa

Helsingin Sanomat ei ollut poliittisesti sitoutunut puoluelehti, ja sijoittui vuonna 1954 nykykäsityksen mukaan liberaalien keskustaoikeistolaisten lehtien joukkoon. Lehti tasapainoili varsin taitavasti ulkopoliittisessa ympäristössä, mutta oli avoimesti sosialismin vastainen⁴¹. Lehdellä saman aikaisesti valtakunnallisen lehden sekä Etelä-Suomen alueellisen päälehden status, ja toimintaa ohjasivat vahvasti kaupalliset intressit: Lehden ostaja-, tilaaja- ja ilmoittajakanta oli laaja, eikä sitä todennäköisesti haluttu ärsyttää tarpeettomasti liian voimakkaalla tai yksipuolisella politikoinnilla. Lehti seurasi yleisön mielenkiinnon kohteita kyselytutkimuksilla, ja niiden tulokset heijastuivat jonkin verran myös uutisaiheiden valintaan.⁴²

Helsingin Sanomien pääomistaja ja taustavaikuttaja Eljas Erkko oli anglofiili, joka koki Suomen suhteet Pohjoismaihin, Iso-Britanniaan ja Yhdysvaltoihin tärkeäksi.⁴³ Tämä vaikutti lehden uutisaineistojen hankintaan, mikä tapahtui 1950-luvulla pääasiassa yhdysvaltalaisilta ja brittiläisiltä uutistoimistoilta – pohjoismaisia toimistoja unohtamatta. Erkon linjauksen ostetun

⁴¹ Suistola 1994, 114. Suistola kuvaa lehden kansainvälistä politiikkaa koskevaa uutisointia ”neuvostovastaiseksi”. Käsitykseni mukaan lehden ja sen vallankäyttäjän Eljas Erkon antipatia kohdistui yhteiskuntajärjestelmään, eikä ollut niin laaja-alaista kuin esimerkiksi Uudella Suomella.

⁴² Esimerkiksi 21.9.1952 julkaistussa Gallup-tutkimuksessa oli havaittavissa yleisön mielenkiinnon turvallisuuspoliittiseen ja sotauutisointiin vähentyneen. Syynä saattoi olla elo-syyskuussa 1952 pidetyn NATO:n *Mainbrace*-merisotaharjoituksen ylitsepursuava uutistarjonta. Seuraavan vuoden *Mariner*-harjoituksesta ei kirjoitettu lehdessä juuri lainkaan.

⁴³ Jensen-Eriksen, Mainio ja Hänninen 2019, 202–213. Eljas Erkko oli Suomalais-amerikkalaisen yhdistyksen perustajajäsen jo vuonna 1943. Hänellä oli erittäin hyvät suhteet Yhdysvaltojen ulkoasianhallintoon ja jopa keskustiedustelupalvelu CIA:aan. Myös Suistola 1994, 115, mainitsee Erkon anglofiilisuuden.

uutisaineiston suhteen kerrotaan olleen se, että lehteen piti laittaa kaikki se, mistä oli maksettu.⁴⁴ Tämä saattaa osaltaan selittää pikku-uutisten suurta määrää ja uutisoinnin laadullista vaihtelua. Helsingin Sanomien oma toimituksellinen panos ulkomaan uutisoinnissa painottui käsitykseni mukaan aineistovalintaan ja aineiston kääntämiseen. Valintaa ilmeisesti tehtiin, mistä voidaan pitää osoituksena sitä, että Helsingin Sanomat ei lähtenyt julkaisemaan tämänkään tapauksen yhteydessä kaikkein räikeintä disinformaatiota⁴⁵, mihin Uusi Suomi kertaalleen sortui. Samaa materiaalia tarjottiin lähes varmasti myös Helsingin Sanomille.

Lehti esitti ulkomaan uutisensa pääasiana lainauksina uutistoimistoilta, muilta lähteiltä, tai suoraan henkilöltä, vältellen asettautumasta itse mielipiteen ilmaisijan rooliin. Tätä taktiikkaa voisi kuvata myös ”selän taakse piiloutumiseksi”, koska loppujen lopuksi lehti itse valitsi uutisensa, ja välitti lukijoille linjansa mukaista rakennusainetta mielikuvien luomiseen. Lehti ei tunnistanut Pohjoisen laivaston suorituskyvyn kasvamisesta aiheutuvaa uhkaa erityisesti Pohjoismaiden turvallisuudelle. Uudessa tilanteessahan Itämeren laivasto hallitsi lähes suvereenisti Itämeren, ja Pohjoinen laivasto kykeni operoimaan ainakin rajoitetusti Norjan rannikolla aina Tanskan salmien lähialueelle saakka. Läntisten uutistoimistojen välittämiä tietoja ei merkittävästi kyseenalaistettu, eikä omia analyyseja tai johtopäätöksiä tehty, vaikka aineksia niihin oli tässäkin tapauksessa tarjolla riittävästi. On mahdollista, että syynä tähän oli toimituksen rajoittunut ymmärrys sotilaallista asioista ja esimerkiksi Länsi-Euroopan puolustusratkaisuista, mutta syynä voi se, että poliittinen uskallus ei vielä 1954 riittänyt oman käsityksen julkaisemiseen.

Uutismedia toimii varsinkin sotilasasioissa usein puutteellisten ja mahdollisesti väärittyneiden lähtötietojen varassa, eikä uutisoinnin aikajänne anna mahdollisuutta faktojen tarkastamiseen. Tässäkin tapauksessa Helsingin Sanomat joutui perustamaan uutisointinsa puutteellisiin ja osin ristiriitaisiin tietoihin, toimien siten myös vähintään misinformaation välittäjänä lukijoiden suuntaan. Vaikuttaa siltä, että uutisvirtaa hallitsi suurelta osin Iso-Britannian amiralteetti, joka sai omalla tiedotustaktiikallaan ja viivytyksillään oman propagandistisen

⁴⁴Jensen-Eriksen, Mainio ja Hänninen 2019, 135.

⁴⁵ US 29.8.1954, 1. Edellisessä luvussa esitetty amiraali Carneyn lausunto.

aineistonsa mukaan uutisointiin. Joka tapauksessa Helsingin Sanomat - kuten myös Uusi Suomi - puhuivat tässä asiayhteydessä linjansa mukaisesti ”lännen äänellä”. Vaikuttaa siltä, että Neuvostoliittoa sai pistää kynällä, kunhan sen teki jonkun muun nimissä.